

УДК 330.322

Паук М.І.
здобувач

Міжнародного університету бізнесу і права

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ: СУТЬ, ВИДИ ТА МЕТОДИ ІНВЕСТУВАННЯ

У статті розглянуто теоретично-методичні засади іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу. Проведено дослідження причин та мотивів здійснення фінансових вкладень суб'єктами інвестування однієї країни в об'єкти економіки інших країн. Досліджено форми та методи іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу. Визначено основні фактори формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу.

Ключові слова: іноземні інвестиції, туристично-рекреаційний комплекс, методи інвестування, інвестиційна привабливість, інвестиційні проекти, регіональний розвиток.

Паук М.И. ИНОСТРАННОЕ ИНВЕСТИРОВАНИЕ ТУРИСТИЧЕСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНА: СУТЬ, ВИДЫ И МЕТОДЫ ИНВЕСТИРОВАНИЯ

В статье рассмотрены теоретико-методические основы иностранного инвестирования туристско-рекреационного комплекса. Проведено исследование причин и мотивов совершения финансовых вложений субъектами инвестирования одной страны в объекты экономики других стран. Исследованы формы и методы иностранного инвестирования туристско-рекреационного комплекса. Определены основные факторы формирования инвестиционной привлекательности туристско-рекреационного комплекса.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, туристско-рекреационный комплекс, методы инвестирования, инвестиционная привлекательность, инвестиционные проекты, региональное развитие.

Pauk M.I. FOREIGN INVESTMENT OF TOURIST-RECREATIONAL COMPLEX OF THE REGION: ESSENCE, TYPES AND METHODS OF INVESTMENT

The article discusses the theoretical and methodological foundations of foreign investment in tourist and recreational complex. A study of the causes and motives for financial investment by entities of one country investing in objects of other economies is conducted. The forms and methods of foreign investment in tourist and recreational complex are studied. The main factors of formation of investment attractiveness of tourist and recreational complex are determined.

Keywords: foreign investments, tourist-recreational complex, methods of investment, investment attractiveness, investment projects, regional development.

Постановка проблеми. Залучення іноземних інвестицій є засобом забезпечення умов виходу підприємств туристично-рекреаційного комплексу з економічної кризи, сприяє процесу їх економічного зростання, стимулює впровадження новітніх технологій, зростання продуктивності праці та в цілому підвищення життєвого рівня населення. Проте, досліджено не всі питання теоретичних та методологічних засад іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу. Набула практика туристично-рекреаційної діяльності випереджує теоретичні здобутки. Тому виникає потреба в поглибленому дослідженні теоретичних аспектів форм та методів іноземного інвестування, а також основних факторів формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти іноземного інвестування знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема І.В. Богдан, Є.О. Бойко, М.П. Бондаренко, Г.Л. Вербицької, Л.В. Дейнеко, І.О. Іртищевой, Н.А. Навроцької, Т. Панчишин, С.П. Чапран та інших. Незважаючи на велику кількість і різноманітність досліджень, недостатньо розкритими залишаються питання іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу.

Формування цілей статті. Метою роботи є дослідження теоретичних аспектів іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу.

Вклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна співпраця на даний час – основний вектор руху для України, таку точку зору відстоюють не лише провідні вчені, але і підприємці малого та середнього бізнесу. Для економіки України дуже важливим є залучення іноземних інвестицій, як одного з найефек-

тивніших механізмів розвитку та діяльності вітчизняних підприємств. Необхідність залучення іноземних інвестицій передбачена зниженням інвестиційної активності вітчизняних підприємств, необхідністю технічної та технологічної модернізації як виробництва, так і всієї ринкової інфраструктури, потребами впровадження в усі сфери господарського механізму нових методів управління [13].

Світовий досвід показує, що країни з перехідною економікою не в змозі самостійно швидко і ефективно вирішити проблеми економічного росту без залучення і ефективного використання іноземних інвестицій [9]. З підвищеною інвестиційною активністю пов'язується і відомий економічний феномен останнього періоду – бурхливе економічне піднесення «нових індустріальних країн» Азії: Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру, Гонконгу. У тому ж контексті нині можна говорити вже і про Таїланд. У цих країнах за відносно стислий термін створено стабільні економічні структури з досить великим і динамічним експортним потенціалом, здатним швидко адаптуватися до кон'юнктури світового ринку, що змінюється, перехід до фронтального розвитку сучасних наукомістких галузей економіки [5].

Глибокий аналіз дослідження причин та мотивів здійснення фінансових вкладень суб'єктами інвестування однієї країни в об'єкти економіки інших країн був проведений Джоном Даннінгом [14], який показав, що фірми зацікавлені у таких інвестиціях лише в тому випадку, коли вони отримуючи переваги, пов'язані з прямим доступом до існуючих ринків, природних ресурсів, сировини та дешевої робочої сили, мають позитивне співвідношення з витратами інвестування, пов'язаними з транспортуванням та комунікаціями, подоланням тарифних і нетарифних

бар'єрів. Грунтуючись на цій логіці, він виділив чотири основних спонукальних мотиви прямих іноземних інвестицій:

а) підприємства, що шукають ресурси та прагнуть отримати доступ до природних або специфічних ресурсів, кваліфікованої або малокваліфікованої робочої сили і технологічного потенціалу за цінами нижче, ніж у їх власній країні;

б) підприємства, що шукають ринок збуту та зацікавлені в його розширенні для свого асортименту товарів і послуг за рахунок внутрішнього ринку країни в яку здійснюється інвестування, а також у перспективі можливості експорту на суміжні ринки інших країн;

в) фірми, для яких пріоритетом є підвищення ефективності, які хочуть використати економію від глобалізації виробничого масштабу і отримати вигоду за рахунок мінімізації витрат, та за рахунок конструктивного використання якісної фізичної інфраструктури і людського капіталу;

г) інвестиційні підприємства, які шукають стратегічні активи, прагнуть придбати фонди та капітал іноземних фірм для досягнення своїх довгострокових стратегічних цілей і підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

У даний час прями іноземні інвестиції розвиваються швидше, ніж внутрішні інвестиції та зовнішня торгівля, темпи їх зростання випереджують темпи зростання світового ВВП [6]. Вони стали головним чинником глобалізації світової економіки. Феномен прямих іноземних інвестицій спонукає уряди більшості провідних економік світу враховувати їхні загальні тенденції, механізми, поведінку та мотивацію учасників цього ринку. Основним і вагомим фактором активізації міжнародних інвестиційних процесів у світі нині є процеси транс націоналізації та глобалізації, що обумовлюють формування інвестиційних потоків між різними країнами [11].

Ми вважаємо, що іноземні інвестиції є одним із найважливіших засобів виходу країни з кризи, вони відіграють важливу стабілізаційну роль в досягненні реальних структурних зрушень в економіці, технологічного переозброєння, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макrorівнях. Світовий досвід свідчить, що ті країни які спромоглися залучити значні обсяги інвестиційних надходжень від інших країн, досягли найвищих темпів соціально-економічного розвитку, найбільш успішно розв'язують завдання гео економічного порядку.

Активне залучення іноземних інвестицій сприяє впровадженню ефективних форм державного управління в країнах-реципієнтах, спрямованих на підвищення ефективності процесів суспільного відтворення [10]. Виділення цієї функції пов'язане з тим, що з прискоренням переходу людства від індустріальної стадії розвитку до постіндустріальної завдання економічного зростання (навіть на основі використання інтенсивних факторів) поступово замінюються завданнями створення так званого «сталого суспільства». Про те, що іноземні інвестиції вже почали реально виконувати цю функцію, свідчать ті факти, що країни дедалі частіше залучають із-за кордону інвестиції не просто для підвищення темпів зростання національної економіки, а для створення найбільш прогресивних видів очисних споруд, розробки найбільш передових технологій утилізації відходів, очищення повітряних і водних басейнів тощо. Цю ж функцію, очевидно, виконують й іноземні інвестиції, що надходять на цілі розвитку культури й освіти, збереження національних парків, заповідників, підтримки пам'ятників ар-

хітектури тощо [1].

Так, Панчишин Т. [12] найвагоміші інвестиційні проекти об'єднує у три групи:

– інвестиції, що спрямовані на робочу силу – ці проекти роблять ставку на робочу силу і є на 100% орієнтовані на експорт;

– інвестиції, що спрямовані на ресурси – ці проекти ПП прагнуть використовувати природні і лісові ресурси, що наявні у регіоні. Ці проекти розраховують як на внутрішній, так і на зовнішні ринки;

– інвестиції, що спрямовані на внутрішній ринок – ці проекти зазвичай обслуговують внутрішній ринок або найближчі країни. Ці проекти реалізуються переважно через злиття та придбання існуючих одиниць іноземними інвесторами.

Відповідно до чинного законодавства іноземні інвестиції на території України можуть здійснюватися у вигляді [7]:

• іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;

• валюти України – при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток;

• будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних із ним майнових прав;

• акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті;

• грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно із законами (процедурами) країни-інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

• будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни-інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, зокрема легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

• прав на здійснення господарської діяльності, зокрема права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни-інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

• інших цінностей відповідно до законодавства України.

На сьогодні відомі позитивні наслідки прямого іноземного інвестування як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів [2]. Це і відновлення на основі «Плану Маршала» економіки ФРН, здійснення технологічного прориву Тайванем та Південною Кореєю, пожевлення умов економічного зростання постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи. Деякі країни, наприклад, Аргентина, Бразилія, Гонконг, Малайзія, Сінгапур разом із прямими іноземними інвестиціями придбали передові виробничі технології, засвоїли сучасну технологію менеджменту, пройшли прискорений курс індустріалізації й досягли досить високого рівня економічного розвитку [11].

Сучасна динаміка розвитку туристично-рекреаційної сфери та економічні здобутки від діяльності перетворює її на один із найвагоміших секторів

світової економіки з точки зору динаміки економічних процесів, поліпшення соціальної складової, збереження довкілля та відновлення культурної спадщини. Наявні національні туристично-рекреаційні ресурси дають змогу розглядати Україну як вагому туристично-рекреаційну дестинацію Європи та констатувати її потужний конкурентний потенціал. Проте статистичні дані Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) вражають невідповідністю економічних надходжень від туристично-рекреаційної діяльності та обсягом залученого туристично-рекреаційного потоку. Це дозволяє припустити, що туристично-рекреаційний потенціал України розкрито не повною мірою, показовою є вага туристично-рекреаційної сфери України на рівні 2% ВВП країни. Сучасні підходи до розвитку галузі неефективні та потребують комплексного аналізу поточного стану, дослідження перешкод для розвитку та шляхів їхнього подолання з метою генерації якісно нової стратегії розвитку туристично-рекреаційного сектору в економічних умовах сьогодення [4].

Світова практика переконує, що без широкого залучення іноземного капіталу в туристично-рекреаційний комплекс неможливо провести його структурну перебудову, скоротити технічну та технологічну відсталість, домогтися конкурентоздатності на світовому ринку [3]. Крім того, продуктивне використання іноземних інвестицій є органічною частиною світового процесу руху капіталу та реалізується переважно за рахунок капіталів приватних інвесторів, зацікавлених в одержанні вищого рівня прибутку на вкладені кошти [8].

Іноземні інвестиції в ринкових умовах є вирішальною умовою і важливим чинником планування розвитку виробничої, комерційної та інноваційної діяльності туристично-рекреаційного комплексу. Наочне зображення форм та методів іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Форми та методи іноземного інвестування туристично-рекреаційного комплексу*

*Джерело: побудовано автором

З метою впорядкування інвестування туристично-рекреаційного комплексу і досягнення позитивного економічного і соціального ефекту за обмежених фі-

нансових ресурсах необхідно розглядати інвестиційну політику туристично-рекреаційного комплексу як цілісну систему економічних відносин, яка передбачає вирішення таких завдань, як створення сприятливого інвестиційного клімату туристично-рекреаційного комплексу, формування фінансової бази, державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств туристично-рекреаційного комплексу.

Вивчення та аналіз сукупності взаємодіючих факторів формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу (рис. 2.) дасть змогу здійснити аналіз стану інвестиційної привабливості даного комплексу в Україні, що дозволить максимізувати соціально-економічний ефект функціонування економіки України в цілому.

Рис. 2. Основні фактори формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційного комплексу*

*Джерело: авторська розробка

Головною метою туристично-рекреаційної стратегії держави повинно бути створення високоєфективного конкурентоспроможного туристично-рекреаційного комплексу, що забезпечує широкі можливості для обслуговування українських і іноземних громадян, а також значний внесок в регіональний розвиток.

Висновки. Вплив туристично-рекреаційного сектору у світі важко недооцінити, оскільки саме він робить великий внесок у зміцнення контактів і встановлення добрих відносин між країнами, поліпшення порозуміння між народами, виступає чинником зміцнення авторитету держави на міжнародній арені, вироблення її ідентичності та іміджу, формує національну гідність, удосконалює особистість та суспільство, стимулює розвиток світової торгівлі, гуманітарних сфер, міжнародного співробітництва, відродження культурної спадщини та традицій, залучає інвестиції, розвиває інфраструктуру, сільське господарство тощо. Саме тому, розроблення механізму обґрунтування та прийняття управлінських рішень з питань регіонального розвитку туристично-рекреаційного комплексу шляхом удосконалення форм та методів координування напрямів іноземного інвестування є особливо актуальними для нашої країни в умовах виходу з кризи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богдан І.В. Переваги та ризики участі іноземних інвесторів у проектах публічно-приватного партнерства. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_

- nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/econprog_2013_2_6.pdf.
2. Бойко Є.О. Інноваційно-інвестиційне забезпечення агропродовольчої сфери – складова сталого розвитку економіки / Є.О. Бойко // Роль науки у підвищенні технологічного рівня і ефективності АПК України: Матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. 16-17 травня 2013 р., м. Тернопіль – С. 275-277.
 3. Бойко Є.О. Економічна безпека України та проблеми її забезпечення / Є.О. Бойко // Ефективне управління економікою: процеси, явища, ризики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції. 13-14 червня 2014 р., м. Чекаси – С. 103-104.
 4. Бондаренко М.П. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи / М.П. Бондаренко // ЕП. – С. 104-119.
 5. Вербицька Г.Л., Чапран С.П. Особливості залучення і використання іноземних інвестицій / Г.Л. Вербицька, С.П. Чапран // Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vip.com.ua/files/25_20.pdf
 6. Дейнеко Л.В., Іртищева І.О., Бойко Є.О. Розвиток трансграничного співробітництва Причорноморського регіону / Л.В. Дейнеко, І.О. Іртищева, Є.О. Бойко // Економіст. – 2010. – № 7. – С. 78-83.
 7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року.
 8. Інвестиційна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/investuvannya/investitsiynadiyalnist_-_mayorova_tv.
 9. Іртищева І.О., Потапенко О.М. Інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку / І.О. Іртищева, О.М. Потапенко // Бізнес-навігатор. – 2011. – № 3(24). – С. 102-106.
 10. Іртищева І.О., Сохнич А.Я. Агротуризм – основа розвитку сільських територій / І.О. Іртищева, А.Я. Сохнич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Сучасні проблеми розвитку сільських територій: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2011. – Вип. 6 (92). – С. 75-81.
 11. Навроцька Н.А. Дуалізм впливу прямих іноземних інвестицій на приймаючі країни / Н.А. Навроцька // Бізнес інформ. – 2012. – № 1. – С. 67-71.
 12. Панчишин Т. Іноземне інвестування в Україні: статистична оцінка / Т. Панчишин // Вісник Львів. УН-ТУ. Серія екон. – 2008. – Вип. 39. – С. 400-405.
 13. Паук М.І. Оцінка інвестиційної привабливості Закарпаття / М.І. Паук // Ефективне управління економікою: процеси, явища, ризики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 червня 2014 р. – С. 195-197.
 14. Dunning J.H. Multinational enterprises and the global economy / J.H. Dunning. – Wokingham: Addison-Wesley, 1993.

УДК 338.242.4

Пічугіна М.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРІВ

У статті проаналізований іноземний досвід державної підтримки розвитку кластерів шляхом створення економічних, правових і соціальних інститутів. Визначено особливості зарубіжної практики регулювання діяльності кластерів. Сформульовано висновки та пропозиції щодо інституційних перетворень як передумови формування та розвитку кластерів в Україні.

Ключові слова: кластер, інституційні перетворення, кластерні ініціативи.

Пічугіна М.А. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ КЛАСТЕРОВ

В статье проанализирован иностранный и отечественный опыт государственной поддержки развития кластеров путем создания экономических, правовых и социальных институтов. Определены особенности зарубежной практики регулирования деятельности кластеров. Сформулированы выводы и предложения касательно институциональных преобразований как предпосылки формирования и развития кластеров в Украине.

Ключевые слова: кластер, институциональные преобразования, кластерные инициативы.

Pichugina M.A. INSTITUTIONAL BACKGROUND OF CLUSTERS

It analyzes the foreign and domestic experience of state support for cluster development through the establishment of economic, legal and social institutions. The features of foreign practice of regulation of clusters are considered. It is formulated conclusions and proposals for institutional reforms as a prerequisite for the formation and development of clusters in Ukraine.

Keywords: cluster, institutional changes, cluster initiatives.

Постановка проблеми. Аналіз робіт вітчизняних науковців з кластерної проблематики свідчить про існуючі можливості кластеризації в економіці України. Стримуючим чинником для реалізації кластерних ініціатив є недосконалість існуючого законодавства та відсутність скоординованої кластерної політики, яка б враховувала особливості регіонів України, можливості існуючого економічного потенціалу та труднощі реалізації кластерних проєктів. Через відсутність в Україні базових теоретичних розробок з питань формування інституційного забезпечення кластерів не простежується чіткості та повноти стратегії й тактики розвитку вітчизняних кластерних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий вклад в розвиток кластерної концепції внесли дослідження українських вчених С. Соколенка, Д. Стеценка, Н. Волкової, Є. Безвушко, М. Войнаренка, О. Ляха, В. Чужикова. Перспективи формування кластерів в окремих галузях економіки України висвітлені в роботах Є. Попова, О. Меха, В. Горохова, Г. Лозової та інших. Крім окремих іноземних авторів, такі міжнародні організації, як OECD, UNIDO, UNCTAD, Світовий банк, Європейська комісія, які використовують кластерну стратегію як інструмент економічного розвитку країни/регіону/галузі, у своїх аналітичних оглядах регулярно оприлюднюють дані щодо конкретних кластерних структур, узагаль-